

POMOGÁTS BÉLA

Az irodalom – mindennapi népszavazás

Vannak írók, akikhez folyamatosan visszatérek, akár a szerzetesek a napi breviáriumolvasás szent szövegeihez: tanításaik mindig érvényesek, mondhatnám, egyre érvényesebbek. Ilyen író Szabó Zoltán, akinek egy gondolatát most is idézni szeretném, *Hungarica varietas (Korkép 1974-ből)* című nagyszabású esszéjére gondolok. Itt olvasom a következőket: „Az irodalmi nemzetet – mint minden nemzetet – az a bizonyos »mindennapi népszavazás« tartja össze. Vagyis egyéni döntések az együvé tartozás mellett. Mihelyt az összetartozás-tudat az írókban, kifejezése a szellemi életben elhalványul vagy elnémul, az irodalmi nemzet gyöngül, a minőség rokkant, a tehetség elbátortalanodik, az értelem eleven erői elszikkadnak, a szellemi élet vérkeringése elakad. A nemzet megszenvedti.” Valóban: az irodalom, akár íróként, akár olvasóként kerül valaki bensőséges kapcsolatba vele, ilyen „mindennapi népszavazás” – általa élhetjük meg és nyilváníthatjuk ki közösségi odatartozásunkat és szolidaritásunkat. Mondhatnám, nem politikai identitásunk, köznapi életvitelünk, nem is a hivatalos felmérések nemzeti hovatartozásunkat firtató kérdéseire adott válaszaink,

hanem anyanyelvünk, nemzeti irodalmunk, nemzeti kultúránk által vagyunk annak a nagyobb emberi közösségnek a tagjai, amelyet magyarnak nevezünk.

Ebben a tekintetben szinte lényegtelen, hogy milyen állami címert viselünk az útlevelünk fedelén, ennél jóval fontosabb az a „szellemi passport”, amely kultúránk és lelkiségünk bélyegét hordozza magán. Ennek pecsétje Balassi Bálint, Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Arany János, Ady Endre, Babits Mihály, József Attila, Illyés Gyula (a sor hosszasan folytatható) vonásait mutatja, ezek a képek – mint az érzelmi azonosulás dokumentumai – mindig az otthonosság, az illetékesség biztonságát jelzik. Irodalmunk ebben a tekintetben nemzeti összetartozásunk tanúsítványa

és megalapozója, a magyarság nemzeti egységét nem biztos határok és széles körben működő állami intézmények alapozzák meg és juttatják érvényre, hanem költői, elbeszélő és drámai alkotások – ezek minden intézménynél és felségjelvélynél biztosabban és hatékonyabban jelölik meg azt a történelmi, kulturális, lelki közösséget, amelyhez tartozunk. „Dörmögj, testvér, egy sor Petőfit, / köréd varázskör teremtődik” – olvasom Illyés Gyula *Haza, a magasban* című versének sorait. Valójában ebben a „varázskörben” élhetjük meg azt az otthonosságot, amit a „haza” fogalma jelent, amit ennek a fogalomnak kellene jelentenie.

Ebben a „varázskörben” él és virul ma is a magyar nemzeti irodalom, igazából függetlenül attól, hogy ennek az irodalomnak (és az irodalom intézményeinek: folyóiratoknak, könyvkiadóknak, irodalmi társaságoknak) hol található a központjai. A magyarországi, az erdélyi, a felvidéki, a kárpátaljai és a vajdasági magyar irodalmak, igaz, különféle országok, egymástól sok tekintetben különböző társadalmak keretében élik a maguk életét, történelmi hagyományaik, szellemiségük mégis (kisebbségekkel) közös. A

„A magyar kultúra (irodalom) policentrikus modelljét az határozza meg, hogy az első illetve a második világháborút lezáró békeszerződések kényszerű következményeként több szomszédos országban is magyar nemzeti kisebbségek élnek, s ezek a kisebbségek létrehozták a saját közösségi (kisebbségi) kultúrájukat (irodalmukat).”

huszadik századi történelem kényszerei következtében kialakult magyar irodalmak az elcsatolt országrészek (Erdély, Felvidék, Délvidék) kulturális hagyományaira támaszkodtak, ugyanakkor benső egységben maradtak a magyar irodalom általános törekvéseivel és áramlataival. A mögöttünk lévő évtizedekben (közel egy évszázadban) kialakult a magyar irodalom policentrikus modellje, amely a maga rendszerében meglehetősen eltér mindazoktól a többközpontú nyelvi kultúráktól (francia, svájci, québeci, afrofrancia; angol, kanadai angol, ausztrál, dél-afrikai angol; német, osztrák, svájci német stb.), amelyek voltaképpen nem ritka képződmények a világkultúrában, hiszen a nagy világnyelvek általában policentrikus kultúrákat hordoznak,

A KÖZÉP-EURÓPAI KULTURÁLIS INTÉZET
ÉS A SZABADKAI VÁROSI KÖNYVTÁR KIÁLLÍTÁSA

CSÁTH GÉZA, RAJZOK, SZABADKA

2010. november 16-tól december 8-ig

Megtekinthető
a Közép-európai Kulturális Intézet
galériájában minden hétköznap 10-17 óráig
Cím: 1088 Rákóczi út 15.
keki@ella.hu, www.ceci.hu

Ágoston Pribilla Valéria
művészettörténész,
a Szabadkai Városi
Könyvtár munkatársa

Elekes Botond, a NefMi
kulturális államtitkárságának
kabinetirodájának vezetője

Szajbély Mihály irodalomtörténész és **Dejan Šahović**,
Szerbia budapesti nagykövete mondanak megnyitóbeszédet

CSÁTH GÉZA, RAJZOK, SZABADKA

KIÁLLÍTÁSMEGNYITÓ
2010. november 16-án 15 órakor

Kísérőrendezvényeink:

NOVELLÁK, NAPLÓK, LEVELEK
Irodalmi ankét
November 16-án 16 órakor

Résztevők:
ÁGOSTON PRIBILLA VALÉRIA, DEVAVÁRI BESZÉDES VALÉRIA,
HÓZSA ÉVA, LOVAS ILDIKÓ, NINKOV-KOVAČEV OLGA,
KELECSÉNYI LÁSZLÓ, MÓDOS PÉTER, SZAJBÉLY MIHÁLY

SZABADKA ARCAI
Filmvetítéssel egybekötött könyvbemutató
A Szerb Fővárosi Önkormányzattal együttműködve
November 26-án 15 órakor

SIFLIS ZOLTÁN rövidfilmjei (*Szabadkai Anzix*;
Szecessziós Szabadka) és BOŠKO KRSTIĆ Szabadkáról írt
könyveinek bemutatója

Moderátor:
BALÁZS-ARTH VALÉRIA, LÁSZTITY PÉRO,
NINKOV-KOVAČEV OLGA

MÉRGEK LITÁNIÁJA
Beszélgetés a tudatmódosító szerek
használatáról a művészetben
december 7-én 16 órakor

Résztevők:
DR. ZACHER GÁBOR TOXIKOLÓGUS,
LOVAS ILDIKÓ ÉS MÓDOS PÉTER

Lovas Ildikó

≈ Az irodalmi est résztvevői:
Dévavári Beszédes Valéria és Hózsá Éva

◁ Ninkov-Kovačev Olga

Balázs-Arth Valéria a *Szeccsiós Szabadka* című rendezvény moderátora és Siflis Zoltán filmrendező

Zacher Gábor toxikológus előadása

Hegedűs D. Géza és színészosztálya

A képen balról jobbra: Lásztity Péró, Boško Krstić, és Ninkov-Kovačev Olga

így beszélhetünk például a francia irodalom mellett frankofón irodalmakról vagy az angol irodalom mellett angolszász irodalmakról.

A jelenkori világirodalomban meglehetősen általános irodalmi policentrizmust mindenekelőtt a különböző nemzeti kultúrák nyelvi közössége teszi lehetővé. A magyar irodalmak esetében egészen másról van szó: itt nemcsak a nyelvközség fogja össze a politikai határok által máskülönben egymástól elválasztott irodalmakat. A hazai, a romániai, a szlovákiai, a kárpátaljai és a vajdasági magyarság nem tartozik más-más nemzetek keretei közé: állampolgárságuk eltérhet egymástól, nemzeti identitásuk viszont természetesen megegyezik egymással: közös az etnikai és történelmi tudatuk, összeköti őket a közös értékrend és hagyomány. A magyar kultúra (irodalom) policentrikus modelljét lényegében az a tény határozza meg, hogy az anyaország kultúrája (irodalma) mellett az első illetve a második világháborút lezáró békeszerződések kényszerű következményeként több szomszédos országban is magyar nemzeti kisebbségek élnek, s ezek a kisebbségek – nem utolsósorban nemzeti identitásuk, kulturális önazonosságuk fenntartása érdekében – létrehozták a saját közösségi (kisebbségi) kultúrájukat (irodalmukat).

Ez a jelentékeny áldozatokkal létrehozott kultúra (irodalom) a megfelelő országrészek (Erdély, Felvidék, Kárpátalja és Délvidék) művelődési hagyományaira támaszkodott, ugyanakkor lényegi egységben maradt az „anyaországi”, illetve „egyetemes” magyar irodalom általános törekvéseivel és áramlataival. A maga „kisebbségi” (nemzetiségi) tudatának ápolása mellett is őrizte a magyar nemzeti irodalom lényegi egységének tudatát. Ezt az irodalmi tudatot alapozta meg az a tény, hogy a kisebbségi magyar irodalmak képviselői továbbra is az etnikai és kulturális tekintetben homogén magyar nemzethez tartozóknak tudták magukat, de ezt a tudatot erősítette ezeknek az irodalmaknak a szerveződési folyamata is.

Természetes dolog, hogy a magyar kisebbségi irodalmak a maguk regionális hagyományaira is kívántak támaszkodni, hiszen ezek a hagyományok – Kolozsvár, Nagyvárad, Marosvásárhely, Pozsony, Kassa, Szabadka történelmi és kulturális hagyományai – biztos erőforrást jelentettek, s minél gazdagabbak voltak, annál természetesebben ment végbe az irodalomalapítás folyamata. (Ez magyarázza azt, hogy Erdélyben viszonylag könnyebben, Szlovákiában és a Vajdaságban viszonylag nehezebben fejlődött ki a magyar nemzetiségi irodalom.)

Ám a regionális hagyományok mellett az egész magyar irodalomnak is lényeges szerepe volt a kisebbségi irodalmak megalapozásában és további fejlődésében:

az erdélyi, a szlovákiai és a vajdasági magyar irodalom ma is a teljes magyar kulturális örökségre támaszkodik. Nemcsak a korábbi egységes magyar nemzeti irodalom örökségére, hanem a különfejlődés során létrejött nemzeti kulturális értékekre is. A kisebbségi irodalom nemcsak a Balassitól Adyig tartó tradíciót (tehát az egységes országterület történelmi hagyományait) őrzi, hanem azt a további folytonosságot is, amelyet már Kassák Lajos, József Attila, Szabó Lőrinc, Illyés Gyula, Németh László, Tamási Áron, Déry Tibor, Radnóti Miklós, Weöres Sándor, Pilinszky János, Nagy László és Juhász Ferenc munkássága jelöl meg.

A magyar irodalom egységes intézményi rendjét ugyanaz a nemzedék – a reformkor történelmi felelősségtudattól vezérelt nemzedéke – hozta létre, amely magának a nemzetnek is új utat nyitott és új közösségi eszményeket adott. Ez az irodalmi egység később az irányzatok és generációk küzdelmei során is fennmaradt, és csak akkor tört meg, midőn a magyarság nemzeti egysége kényszerű módon, az erőszak következtében felbomlott. Akkor szakadt darabokra az a természetes szellemi háló, amelyet irodalmunk megújulásának és európai elhelyezkedésének kezdeményezői: Besenyei György, Kazinczy Ferenc, Vörösmarty Mihály, majd a Nyugat körül gyülekező „modern klasszikusok” és a népi írómozgalom nagy egyéniségei kötöttek. Azóta a magyar irodalom történetét úgy is le lehet írni, mint az egység helyreállításáért folytatott állandó és mindig megújuló küzdelmek történetét. Ebben a köznap küzdelemben vettek részt a több részre szakított irodalomnak olyan, ma is mértéket jelentő műhelyei, mint a két világháború közötti Nyugat, a Magyar Csillag, a Válasz, az Erdélyi Helikon, az ugyancsak erdélyi Páosztortúz és Korunk, a Vajdaságban működő Kalangya vagy a szlovákiai Magyar Írás. Valamennyiük élettörténetében ki lehet mutatni a nemzeti irodalom természetes belső kommunikációja és szellemi szolidaritása érdekében vállalt küzdelmeket.

A magyar irodalom az első világháborút követően ezért nemcsak Magyarország irodalmát jelenti: a szomszédos országokban nagy múltú magyar kisebbségi irodalmak élnek, emellett számos nyugat-európai és tengerentúli városban dolgoznak magyar írók, irodalmi csoportosulások és intézmények. A legtöbb nemzeti irodalomnak vannak tűzhelyei az országhatárokon kívül, a magyar irodalom azonban szinte példa nélkül áll abban, hogy központjainak és intézményeinek tekintélyes része nem a magyar állam területén található. Ilyen hagyományos központ Kolozsvár, Nagyvárad, Szabadka, Pozsony és Kassa, illetve újabban Újvidék és Ungvár mint „tartományi” központok, amelyekben egy-egy Kárpát-me-

dencei magyar régió szellemi élete tömörül. Ezekben a városokban mindenütt működnek (kisebbségi) magyar folyóiratok, könyvkiadók, irodalmi és tudományos műhelyek, kulturális szervezetek. Irodalmunk (Nagy Károly, amerikai egyetemi tanár találó metaforája szerint) olyan „szigetenger”, amelynek „kontinentális központja” természetesen Magyarországon, illetve a Kárpát-medencében található, tekintélyes része azonban a nagyvilágban szétszórta „szigeteken” él és dolgozik.

A tragikus menetű huszadik századi magyar történelem, amelynek meghatározója (jelképes értelemben is) a kilenc évtizede hozott trianoni diktátum volt, nem egyszer mutatta a nemzeti egység megrendülésének, mi több: a nemzet szétesésének jelét – ezzel a széteséssel szemben mindig a nemzeti kultúra, mindenekelőtt a nemzeti irodalom jelentette az ellenerőt:

a nemzeti egység megőrzésének vagy éppen helyreállításának garanciáját. Mindez arra is utal, hogy a magyarság nemzeti identitásának és egységének legfontosabb erőforrása és erőtényezője maga a magyar irodalom. Szellemi erő, amelynek méltóságát és hatékonyságát mintha megkoptatta volna a mögöttünk álló két évtized. Mégis eleven és biztos lelki támaszt jelent, csak éppen érdeklődni kell iránta, használni kell. Szabó Zoltán gondolatának idézésével kezdtem ezt az eszmefuttatást, fejeztem be ugyancsak vele, az írásom elején idézett megállapítás zárómondataival: „Megsemmisíteni birodalmakat lehet. Nem irodalmakat. A Római Birodalom megsemmisült. A latin irodalom megmaradt. A Római Birodalomból a romjai maradtak meg. A Római Birodalomról az maradt meg, ami latinul kifejeződött.” ■

Dunaszerdahely

Dunaszerdahelyi- Csallóközi értelmiségiek bemutatkozása a KeKI-ben. A képen **Simon Attila** és **Liska József**

Gyivicsán Anna és **Szakolczay Lajos**

